

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 7

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 348 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 25-iyulda ruxsat etildi.*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "EI-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Kopak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Avtosanoat korxonalari marketing strategiyasini takomillashtirish yo'llari	16
Qo'ng'iro'tboy Avezimbetovich Sharipov, Zayniddinova Umida Djalolovna	
Mamlakat raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda maxsus iqtisodiy zonalar omilidan foydalanish istiqbollari	26
Izbosarov Boburjon Baxriddinovich, Abdurasulov Ravshanbek Xotam o'g'li	
Mamlakatimizda pillachilik biznesini rivojlantirish orqali mahsulot ishlab chiqarish va uni qayta ishlash holatining tahlili	37
Turgunov Odilbek Maripovich	
Etnografik turizmni tashkil etishning xorij tajribasi	41
I. Axmedov	
Xizmatlar sohasining milliy iqtisodiyotdagi rolini tahlil qilishning zamonaviy yondashuvlari	46
Xusanov Murodjon Sunnatullayevich	
Iqtisodiy o'sish tushunchasi va uning rivojlanish tarixi	54
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni takomillashtirish asosida inson kapitalini rivojlantirish	59
Ubaydullaev G'ayrat Zuvaytovich	
O'zbekistonda aholi bandligini ta'minlashda oilaviy tadbirkorlikning o'rni	65
Baymanova Mavlyuda Djurayevna	
The Effect of Students' Financial Status on Academic Performance in Uzbekistan	70
Alimov Damirjon Odilovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasida xizmat ko'rsatish sohasida tadbirkorlik faoliyatining o'rni	76
Jusupova Anjim Tansiqbaevna	
Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce	82
Sohibjamol Abirkulova	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashdainnovatsion usullardan foydalanish	87
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar hisobi va auditi bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda foydalanish imkoniyatlari	92
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o'g'li	
O'zbekiston Respublikasi budjetining shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi	97
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna Mamlakat sanoatining barqaror rivojlanishida energosamaradorlikning roli	
J. J. Yaxshilikov	
Сравнительный анализ состояния сферы услуг в регионах Андижанской области	109
Мусабоев Рустам Алижонович	
Hududlarda aholi bandligini oshirish va kambag'allikni qisqartirishda ishlab chiqarish sanoatining o'rni (Qashqadaryo viloyati misolida)	114
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Baxronov Baxriddin Najmiddinovich	
Banklarning qimmatli qog'ozlar bozorida faoliyatini takomillashtirish yo'llari	118
Ermatov Utkirbek Baxodirjonovich	

Развитие цифровой экономики в Узбекистане, ее плюсы и минусы	122
Раупова Муҳлисахон Ибраҳимжон кизи, Мамбетова Мадина Зоҳид кизи, Алижонова Малика Алижон кизи, Ҳақимова Нигора Бахтиёрвна	
Investment Management is an Important Factor of Economic Development.....	127
Yuldasheva G. A., Ziyayev Dilshodjon	
O'zbekistonda moliyaviy texnologiyalar sanoatining rivojlanish istiqbollari.....	130
Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li	
Davlat-xususiy sherikchilik asosidagi loyihalarni moliyalashtirish.....	136
Toyirov Yunus Alamovich	
Operatsion faoliyatni boshqarishda strategiya tushunchasiga bo'lgan yondashuvlarning shakllanishi.....	143
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich	
Ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlash.....	148
Xusniddinov Yorqinjon Muxiddin o'g'li	
Budjet tashkilotlarida pul mablag'lari nazorat qilishni rivojlantirish yo'llari.....	152
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
QQS ma'murchiligining yevropa tajribasi.....	157
Bisenbayev Sharyar Kuanishbayevich	
O'zbekistonda soliq yukiga ta'sir etuvchi omillar tahlili	162
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida muqobil energiya vositalaridan foydalanib ma'lumot almashinish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish masalalari	170
Ashurov Azizbek Ergash o'g'li, Janzakov Bekzot	
Analysis of the theoretical foundations of sustainable economic development at regional level	175
Khudayorova Munira Omonboy kizi	
Soliq ma'murchiligida joriy etilgan jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish yo'llari	182
Muxtorov Zokir Sayfulla o'g'li, Karimov Ilhom Anorboy o'g'li, Homidov Asrorbek Tohirjon o'g'li, Axmedova Shoxista G'ayrat qizi	
Sirdaryo viloyatining investitsiya muhiti zamonaviy rivojlanish tendensiyalari	187
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Transformatsiyalash jarayonida tijorat banklarining kreditlash faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	191
Razzoqov Bexzod Gofurovich	
Modern trends in assessing the impact of industrial development on the environment.....	196
Turg'unov Jasurbek Alimardon o'g'li	
Pul oqimlarini guruhlash mezonlari bo'yicha tasniflashni kengaytirish.....	202
Atamurodov Saidmurod Yaxyoevich	
Iqlim o'zgarishlari va uning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirining ilmiy-nazariy tahlili	208
Ashrafjon Elov	
Soliqlarning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati	214
Abramatov Eldor Toshmamatovich, Alimov Abduraxon Alxamiddin o'g'li, Shodmonqulov Temurbek Ulug'bek o'g'li, Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Tijorat banki daromadlari - moliyaviy barqarorlikni omili sifatida.....	218
Umarov Davron Shavkatovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalar barqarorligini boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari	223
Masharipova Manzura Alimbayevna, Rahimov Mirjalol Sultonboy o'g'li	
Innovatsion yondashuvlar asosida chakana savdoni rivojlantirish yo'nalishlari.....	227
Saparova Mohira Alisher qizi, Abdullayev Ilyos Sultanovich	

Experience of foreign countries in youth labor market research	231
Asqarova Muhabbat Ibraximovna	
Xorij mamlakatlarida ijtimoiy tibbiy sug'urta badallari qiymatlarini taqqoslash	235
Umurzakova Mo'tabarxon Nodir qizi	
O'zbekistonda alkogol va tamaki mahsulotlari ishlab chiqarilishi hamda realizatsiya qilinishi tahlili	241
Eshmatov Sirojiddin Tog'aymurodovich	
Oliy ta'lim muassasalarini xalqaro tasnifining vujudga kelishi ilg'or tajribalari	247
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран.....	253
Буранова Лола Вахобовна	
Davlat oliy ta'lim muassasalarida ta'lim xizmatlari xarajatlari hisobini takomillashtirish.....	263
Abdurahmanov Otabek Patidinovich	
"To'qimachilik sanoatini rivojlantirish yo'lidagi muammolar va yechimlar"	270
Otaxanova Umida Olim qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida mintaqalar infratuzilmasini rivojlantirish istiqbollari.....	275
Sayfulina Alfira Feratovna	
Oliy va xususiy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentini qo'llash hamda alohida mexanizmlarining tahlili.....	281
Teshaev Hotamjon Ixtiyor o'g'li, Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Jismoniy tarbiya va sport sohasini davlat-xususiy sheriklik asosida boshqarishning nazariy asoslari	287
Yuldoshev Ulug'bek Asqar o'g'li	
Asosiy vositalarga oid BHXS va MHXSlar maqsadi va amaliyotda qo'llanilishi.....	293
Nematova Dilnoza Azamatovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning ilmiy-nazariy asoslari va omillari.....	297
S.M.Xolxo'jayev	
The implementation of eco-tourism in supporting the optimality of tourism sector (case study in Indonesia and Uzbekistan)	302
Khalimova Mohirabonu, Alfira Sofia, Diana Igorevna Stepanova	
Innovations in export logistics for Uzbekistan's produce.....	310
Sevinch Makhmutullaeva	
Tijorat banklarida ichki audit faoliyatini rivojlantirishning ahamiyati	314
Yo'ldashov Adham Tavboyevich	
Налоги и их роль в доходах бюджета Республики Узбекистан.....	319
Умида Юлдашева	
Tijorat banklarining daromad manbalarini raqamli texnologiyalar orqali kengaytirish yo'llari.....	323
Ahmedov Komron Muhammadaliyevich	
Цена пруденциальной политики Центрального банка Узбекистана.....	328
А.М. Абдукадиров	
Tax history	338
Mirhayotov Xusniddin	
Анализ состояния транзитных перевозок железнодорожного транспорта	341
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна	
Kichik biznesning iqtisodiy rivojlanish salohiyatini baholash konsepsiyasi va uni baholash.....	344
Israilov Rustam Ibragimovich	
Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ma'muriyatchiligini tashkil etishning ayrim masalalari.....	348
Idirisov Alisher Otajonovich	

YER QA'RIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI TASHKIL ETISHNING AYRIM MASALALARI

Idirisov Alisher Otajonovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish, jumladan, soliqni hisoblab chiqarish va to'lash tartib-qoidalari, shuningdek, soliq bazasini kengaytirish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq, soliq solish obyekti va bazasi, soliq stavkalari, foydali qazilmalar guruhi.

Abstract: This article examines the issues of creating tax administration for land use, including the procedure for calculating and paying taxes, as well as expanding the tax base.

Key words: Subsoil use tax, tax base and object, tax rates, group of minerals.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы создания налогового администрирования за землепользование, включая порядок исчисления и уплаты налогов, а также расширения налоговой базы.

Ключевые слова: Налог на недропользование, налоговая база и объект, налоговые ставки, группа полезных ископаемых.

KIRISH

Aytish joizki, hozirgi kunda yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq tushumlari davlat budjetining daromadlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yurtimizda yerosti boyliklari hamda boshqa tabiiy resurslar umummilliy boylikdir, ulardan oqilona foydalanish zarur va ular davlat muhofazasidir, fuqarolar xalqimizning tabiiy merosini asrab-avaylashi shart bo'lib, tabiiy meros davlat tomonidan muhofaza qilinishi qonunchilikda huquqiy jihatdan mustahkamlab qo'yilgan. Shu boisdan ham fuqarolar atrof tabiiy muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishga majburdir. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy boyliklarni saqlash sohalarida yagona davlat siyosati amalga oshirilishini ta'minlaydi [1].

Yerosti boyliklari va undan foydalanganlik uchun undiriladigan to'lovlarga oid munosabatlar bir qancha qonun-hujjatlari bilan tartibga solinib, amaliyotga joriy etilgan.

Jumladan, yerosti boyliklariga egalik qilish, ulardan foydalanish va ularni tasarruf etishda yuzaga keladigan munosabatlarni (konchilik munosabatlarini) tartibga solish maqsadida qonun qabul qilindi. Ushbu qonunning asosiy vazifalari mineral xomashyoga bo'lgan talablarni hamda boshqa ehtiyojlarni qondirish uchun yer qa'ridan oqilona, kompleks foydalanilishini, yer qa'ri, atrof-muhit muhofaza qilinishini, yer qa'ridan foydalanilayotganda ishlarning bexatar olib borilishini ta'minlashdan, shuningdek, yer qa'ridan foydalanuvchilarning huquqlarini muhofaza qilishdan, shaxs, jamiyat va davlatning manfaatlarini himoya qilishdan iboratdir [2].

Fikrimizcha, hozirgi kunda yurtimizda yerosti boyliklaridan oqilona foydalanishni ta'minlashning iqtisodiy mexanizmlari yaratilgan bo'lib, mazkur yo'nalishni yanada takomillashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

1 Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 2023 йил 30 апрель, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <https://lex.uz/docs/6445145>).

2 Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 13 декабрдаги "Ерости бойликлари тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш ҳақидаги 444-II-сонли Қонуни, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси — <https://lex.uz/docs/77871>).

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Yuqoridagi fikrlarimiz davomida mamlakatimizda yerosti boyliklaridan foydalanishga doir munosabatlarni tartibga solish maqsadida tegishli qonun qabul qilinganligini ta'kidlab o'tdik. Mazkur qonunda sohaga doir munosabatlarni tartibga soluvchi umumiy qoidalar, konchilik munosabatlarining davlat tomonidan tartibga solinishi, yer qa'ridan foydalanish masalalari, yerostidan oqilona foydalanish va uni muhofaza qilish hamda yerosti boyliklari to'g'risidagi qonunchilikni buzganlik uchun javobgarlik kabi tartib-qoidalar ko'zda tutilgan [3].

Amaldagi qonunchilikda yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqni to'lovchilar, soliq solish obyekti va bazasi, metallarning ayrim turlarini qazib olish (ajratib olish) chog'ida soliq bazasini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari, soliq stavkalari, soliq davri, soliqni hisoblab chiqarish va soliq hisobotini taqdim etish tartibi hamda to'lash tartib-qoidalari ko'zda tutilgan [4].

Yurtimizda budjetlararo munosabatlarni tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlari belgilangan bo'lib, unga ko'ra noruda qurilish materiallari bo'yicha yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq tushumlari tumanlar va shaharlar budjetlariga to'liq hajmda o'tkazilishi mumkinligi ko'zda tutilgan [5].

Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq stavkalari "Navoiy kon-metallurgiya kombinati" AJ va "Olmaliq kon-metallurgiya kombinati" AJ uchun oltin bo'yicha 10 foiz, palladiy, kumush, mis bo'yicha 15 foiz, "Navoiy-uran" DK uchun uran bo'yicha 16 foiz, "O'zbekneftgaz" AJ uchun neft, tabiiy gaz va gaz kondensati bo'yicha 15 foiz miqdorida belgilangan [6].

Joriy yil 1 yanvardan O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining bir qator moddalariga kiritilgan o'zgarishlarga muvofiq yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ma'muriyatchiligining ayrim masalalari yanada takomillashtirildi [7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada statistik ma'lumotlarni guruhlash, qiyoslash, solishtirma tahlil va boshqa uslublardan foydalanildi. Shuningdek, yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq bo'yicha ma'muriyatchilikni tashkil etish yuzasidan amaldagi qonunchilik normalari bo'yicha ayrim masalalar tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasida 2023-yilda budjetga tushgan jami soliq tushumlari 165 918 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lib, shundan 28 079 mlrd so'mi (16,9 %) resurs to'lovlari va mol-mulk solig'i xissasiga to'g'ri kelgan. Bunda jami tushumdagi yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ulushi 15 300 mlrd so'mni (9,2 %) tashkil etgan. Shuningdek, resurs to'lovlari va mol-mulk solig'ining jami tushumlari tarkibida yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ulushi 54,5 % ni tashkil etganligini ko'rishimiz mumkin.

Shuningdek, tushgan jami soliq tushumlari joriy yilning 1-choragida 40 328 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lib, shundan 8 072 mlrd so'mi (20,0 %) resurs to'lovlari va mol-mulk solig'i xissasiga to'g'ri kelgan. Bunda jami tushumdagi yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ulushi 4 261 mlrd so'mni (10,6 %) tashkil etgan. Bunda, resurs to'lovlari va mol-mulk solig'ining jami tushumlari tarkibida yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ulushi 52,9 % ni tashkil etgan bo'lsa, 2-chorak yakuni bo'yicha budjetga tushgan jami soliq tushumlari 45 458 mlrd so'mni tashkil qilgan bo'lib, shundan 8 266 mlrd so'mi (18,2 %) resurs to'lovlari va mol-mulk solig'i xissasiga to'g'ri kelgan. Mos ravishda jami tushumdagi yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ulushi 4 104 mlrd so'mni (9,0 %) tashkil etgan. Shu bilan birga, resurs to'lovlari va mol-mulk solig'ining jami tushumlari tarkibida yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ulushi 49,7 % ni tashkil qilgan.

3 Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 13 декабрдаги "Ерости бойликлари тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш ҳақидаги 444-II-сонли Қонуни, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <https://lex.uz/docs/77871>).

4 Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 30 декабрдаги ЎРҚ-599 сонли Қонуни билан қабул қилинган Солиқ кодекси, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси — <https://lex.uz/docs/4674902>).

5 Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 25 декабрдаги "2024 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида"ги ЎРҚ-886-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <https://lex.uz/docs/6707765>).

6 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 29 декабрдаги Ўзбекистон Республикасининг "2024 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида"ги Қонуни ижросини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисидаги ПҚ-422-сонли қарори (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <https://lex.uz/docs/6721144>).

7 Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 28 декабрдаги "Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2024 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги ЎРҚ-891-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <https://lex.uz/docs/6718864>).

1-jadval. Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq tushumlari haqida ma'lumot⁸ (mlrd.so'm).

T/R	Nomi	2023-yil (tushum)	2024-yil (prognoz)	2024-yil 1-chorak (tushum)	2024-yil 2-chorak (tushum)
1	Budjetga tushumlar (jami)	165 918 (100 %)	270 703,1 (100 %)	40 328 (100 %)	45 458 (100 %)
2	Resurs to'lovlari va mol-mulk solig'i (jami tushumdagi ulushi)	28 079 (16,9 %)	31 831,3 (11,8 %)	8 072 (20 %)	8 266 (18,2 %)
3	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq (jami tushumdagi ulushi)	15 300 (9,2 %)	16 684,2 (6,2 %)	4 261 (10,6 %)	4 104 (9 %)
4	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqning resurs to'lovlari va mol- mulk solig'i jami tushumidagi ulushi (foizda)	54,5 %	52,4 %	52,9 %	49,7 %

Yuqoridagi jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, O'zbekiston Respublikasida 2024-yilda budjetga tushgan jami soliq tushumlari 200 703,1 mlrd so'mni tashkil etishi rejalashtirilgan bo'lib, shundan 31 831,3 mlrd so'mini (11,8 %) resurs to'lovlari va mol-mulk solig'i tashkil qilishi prognoz qilingan. Bunda jami tushumdagi yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ulushi 16 684,2 mlrd so'mni (6,2 %) tashkil etishi prognoz qilingan. Shuningdek, resurs to'lovlari va mol-mulk solig'ining jami tushumlari tarkibida yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ulushi 52,4 % ni tashkil etishi prognoz qilingan.

Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq tushumlarining davlat budjetida salmoqli hissasi mavjud bo'lib, u budjet daromadlarining muhim fiskal asoslaridan hisoblanadi.

Mazkur maqolani tayyorlash davomida amaldagi qonun-hujjatlarining normalari o'rganilib tahlil qilindi. O'rganishlar davomida yurtimizda yerosti boyliklari ulardan oqilona foydalanish maqsadida davlat muhofazasiga olingani ma'lum bo'ldi. Chunonchi, Bosh qomusimiz o'rganilganda yerosti boyliklari hamda boshqa tabiiy resurslar umummilliy boylik ekanligi, ulardan oqilona foydalanish maqsadida davlat tomonidan muhofaza qilinishi hamda Hukumat tomonidan tabiiy boyliklarni saqlash sohalarida yagona davlat siyosati amalga oshirishi mustahkamlab qo'yilganligi ma'lum bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasining "Yerosti boyliklari to'g'risida"gi Qonuni o'rganilganda yerosti boyliklariga egalik qilish, ulardan foydalanish va ularni tasarruf etishda yuzaga keladigan munosabatlarni (konchilik munosabatlarini) tartibga solish maqsadida ushbu qonun amaliyotga joriy etilganligi hamda mineral xomashyoga bo'lgan talablarni hamda boshqa ehtiyojlarni qondirish uchun yer qa'ridan oqilona, kompleks foydalanilishini, yer qa'ri, atrof-muhit muhofaza qilinishini, yer qa'ridan foydalanilayotganda ishlarning bexatar olib borilishini ta'minlash, shuningdek, yer qa'ridan foydalanuvchilarning huquqlarini muhofaza qilish, shaxs, jamiyat va davlatning manfaatlarini himoya qilish mazkur qonunning asosiy vazifalari ekanligi ma'lum bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi va boshqa soliq to'g'risidagi qonunchilik hujjatlari o'rganilgan holda tahlil qilinganda yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqni to'lovchilar, soliq solish obyekti va bazasi hamda uni aniqlash tartibi, soliq stavkalari, soliq davri, soliqni hisoblab chiqarish va soliq hisobotini taqdim etish tartibi hamda to'lash tartibi huquqiy jihatdan mustahkamlangani ma'lum bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasining "2024-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida"gi Qonuni o'rganilganda budjetlararo munosabatlarni tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlari, jumladan, 2024-yil uchun Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetining, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlarining, tumanlar va shaharlar budjetlarining daromadlarini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlarini belgilash orqali yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq tushumlarining taqsimlanishi to'g'risidagi qoidalar tartibga solingani ma'lum bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasining "Soliq va budjet siyosatining 2024-yilga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi Qonuni o'rganilganda yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq ma'muriyatchiligining ayrim masalalariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilganligi ma'lum bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2024-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida"gi Qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori o'rganilganda ayrim strategik ahamiyatdagi korxonalar bo'yicha yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq stavkalari belgilanganligi ma'lum bo'ldi.

8 Жадвал маълумотлари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Солиқ қўмитаси маълумотлари асосида тайёрланди.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'rganishlar va tahlillar yakunida yerosti boyliklarini hisobga olish va soliq ma'muriyatchiligining ayrim jihatlarini yanada takomillashtirish maqsadga muvofiq degan xulosaga kelindi. Shuningdek, yer qa'ridan foydalanilganlik uchun soliq tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni rag'batlantirish va davlat budjetiga qo'shimcha daromad manbalarini yaratish maqsadlari doirasida amaliyotga joriy etilgan.

O'zbekiston Respublikasidagi amaldagi qonun-hujjatlari o'rganilganda yerosti boyliklari hamda boshqa tabiiy resurslar umummilliy boylik ekanligi, ulardan oqilona foydalanish maqsadida davlat tomonidan muhofaza qilinishi hamda tabiiy boyliklarni saqlash sohalarida yagona davlat siyosati Hukumat tomonidan amalga oshirishi mustahkamlanganligi ma'lum bo'ldi.

Yerosti boyliklariga egalik qilish, ulardan foydalanish va ularni tasarruf etishda yuzaga keladigan munosabatlarni (konchilik munosabatlari) tartibga solish maqsadida "Yerosti boyliklari to'g'risida"gi Qonun amaliyotga joriy etilgan bo'lib, mazkur qonun yer qa'ridan foydalanuvchilarning huquqlari muhofaza qilinishini, shaxs, jamiyat va davlat manfaatlarini himoya qilinishini ta'minlashi ma'lum bo'ldi.

Yer qa'ridan foydalanish sohasida tabiiy boyliklardan unumli foydalanish ko'nikmalarini yanada oshirish bugungi kundagi dolzarb masalalardan hisoblanib, bu yo'nalishda yuqori natijalarga erishish davlat va jamiyat manfaatlariga birdek ijobiy xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasining "2024-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida"gi Qonuni o'rganilganda budjetlararo munosabatlarni tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlari, jumladan, 2024-yil uchun Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetining, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlarining, tumanlar va shaharlar budjetlarining daromadlarini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlarini belgilash orqali yer qa'ridan foydalanilganlik uchun soliq tushumlarining taqsimlanishi to'g'risidagi qoidalar tartibga solingan ma'lum bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasining "Soliq va budjet siyosatining 2024-yilga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi Qonuni o'rganilganda yer qa'ridan foydalanilganlik uchun soliq ma'muriyatchiligining ayrim masalalariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilganligi ma'lum bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2024-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida"gi Qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-422-sonli qarori o'rganilganda ayrim strategik ahamiyatdagi korxonalar bo'yicha yer qa'ridan foydalanilganlik uchun soliq stavkalari belgilani ma'lum bo'ldi.

Fikrimizcha, O'zbekiston Respublikasining "Yerosti boyliklari to'g'risida"gi Qonuni va Soliq kodeksining ayrim normalarini mamlakatimiz ma'muriy islohotlari dasturi ijrosini ta'minlash maqsadida qabul qilingan qonun-hujjatlariga muvofiqlashtirish yuzasidan takliflar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida yer qa'ridan foydalanilganlik uchun soliq bo'yicha ko'zda tutilgan soliq ma'muriyatchiligini tartibga solishga oid ayrim qoidalarni takomillashtirish maqsadga muvofiq, degan xulosaga kelindi.

Bizningcha, mavzu doirasida soliq ma'muriyatchiligining ayrim normalari yanada takomillashtirilishi tadbirkorlik subyektlari va jamiyat manfaatlariga birdek xizmat qilishi bilan muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 2023 йил 30 апрел, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <https://lex.uz/docs/6445145>).
2. Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 13 декабрдаги "Ерости бойликлари тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгаришлар ва қўшимчалар киритиш ҳақидаги 444-II-сонли Қонуни, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси — <https://lex.uz/docs/77871>).
3. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 30 декабрдаги ЎРҚ-599 сонли Қонуни билан қабул қилинган Солиқ кодекси, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси — <https://lex.uz/docs/4674902>).
4. Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 25 декабрдаги "2024 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида"ги ЎРҚ-886-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси — <https://lex.uz/docs/6707765>).
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 29 декабрдаги Ўзбекистон Республикасининг "2024 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида"ги Қонуни ижросини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисидаги ПҚ-422-сонли Қарори (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <https://lex.uz/docs/6721144>).
6. Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 28 декабрдаги "Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2024 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгариш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги ЎРҚ-891-сонли Қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси — <https://lex.uz/docs/6718864>).

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

